

Гусєва Г.Г. Комічний дискурс мовної особистості дитини в сучасному англomовному лінгвокультурному просторі// Г.Г. Гусєва / OMNES ET SINGULOS: посередництво мови у дискурсивній [спів]творчості: [колективна монографія]/Т.К. Варенко, С.А. Віротченко, О.М. Благодарна [et. al]/ за заг. ред. В.О. Самохіної. – Х.: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2013. – С. 70-87.

КОМІЧНИЙ ДИСКУРС МОВНОЇ ОСОБИСТОСТІ ДИТИНИ В СУЧАСНОМУ АНГЛОМОВНОМУ ЛІНГВОКУЛЬТУРНОМУ ПРОСТОРІ

Гусєва Г.Г., к.ф.н. (Харків)

У дослідженні на основі когнітивно-дискурсивного підходу в його діяльнісному вимірі здійснено аналіз англomовного комічного дискурсу мовної особистості дитини. Комплексне врахування функціонально-комунікативних особливостей комічного дискурсу мовної особистості дитини в сукупності із загальноконтекстними та контекстно-ситуативними чинниками дало можливість установити його специфіку. Виявлено, що основний мотив адресантів англomовного комічного дискурсу мовної особистості дитини визначає зміст глобальної стратегії комічного, яка реалізується локальними стратегіями емотивного, інформативного та соціального впливу. Функціонально-комунікативна специфіка локальних стратегій аналізованого дискурсу експлікується в аспектах мотивації, функціонування, а також у лінгвостилістичних засобах реалізації. З'ясовано, що комічне виступає активним ресурсом експресивно-емотивної регуляції стану дитини, фактором мотивації когнітивного й лінгвального розвитку та інструментом соціалізації і соціального просування, що об'єктивується відповідними регулятивними функціями: експресивно-емотивною, соціалізуючою та соціальною.

Ключові слова: комічний дискурс мовної особистості дитини, стратегія, емотивний вплив, інформативний вплив, соціальний вплив, регулятивна функція, загальноконтекстні та контекстно-ситуативні чинники.

Гусєва А. Г. Комический дискурс языковой личности ребенка в современном англоязычном лингвокультурном пространстве Великобритании и США.

В исследовании на основе когнитивно-дискурсивного подхода в его деятельностном измерении проведен анализ англоязычного дискурса языковой личности ребенка. Комплексное рассмотрение функционально-коммуникативных особенностей комического дискурса языковой личности ребенка в совокупности с общеконтекстными и контекстно-ситуативными факторами дало возможность определить его специфику. Установлено, что основной мотив адресантов комического дискурса языковой личности ребенка определяет содержание глобальной стратегии комического, которая реализуется локальными стратегиями эмотивного, информативного и социального воздействия. Функционально-коммуникативная специфика локальных стратегий анализируемого дискурса проявляется в аспектах мотивации, функционирования, а также лингвостилистических приёмах

реалізації. Вияснено, що комічне є активним ресурсом експресивно-емоційної регуляції стану дитини, фактором мотивації когнітивного і лінгвального розвитку, а також інструментом соціалізації і соціального просування, що об'єктивується відповідними регулятивними функціями: експресивно-емоційної, соціальної і соціалізації.

Ключевые слова: комічний дискурс мовної особистості дитини, стратегія, емоційне вплив, інформативне вплив, соціальне вплив, регулятивна функція, загальноконтекстні і контекстно-ситуативні фактори.

Guseva A.G. Comic Discourse of the Linguistic Personality of a Child in the Present-day English-speaking Linguocultural Space of Great Britain and the USA.

Based on cognitive-discursive and activity-based approaches the dissertation holds the analysis of a specific character of comic discourse of the linguistic personality of a child. An all-encompassing examination of functional and communicative properties of comic discourse of the linguistic personality of a child with general and situational context factors reveal its specificity. The major motive of the addresser of comic discourse of the linguistic personality of a child is ascertained by the content of its global comic strategy, actualized by local strategies of emotive, informative and social effects. A functional and communicative aspect of the local strategies of comic discourse of the linguistic personality of a child is manifested in motivation, functioning and linguostylistic means. The category of humour serves as an active source of expressive and emotive regulation of a child's state, a motivational factor for his/her cognitive and lingual development, a tool for socialization and upward mobility that are encompassed by the following regulative functions: expressive, emotive, socializing and social.

Key words: comic discourse of the linguistic personality of a child, strategy, emotive effect, informative effect, social effect, regulative function, general and situational context factors.

Антропоцентричний напрямок сучасного мовознавства зосереджує науковий інтерес на вивченні *дискурсу* як процесу та продукту ситуативно зумовленої мисленнєво-мовленнєвої діяльності людини [Арутюнова 1998, Белова 2003, ван Дейк 2009, Колегаєва 2010, Кубрякова 2001, Макаров 2003, Мартинюк 2009, Морозова 2008, Шевченко 2011, Шифрін 1994] і *мовної особистості* як суб'єкта концептуалізації світу, продуцента й інтерпретатора дискурсу [Карасик 2004, Караулов 1987, Красних 2001, Пушкін 1990, Шахнарович 1995].

У зв'язку з вивченням *дискурсивної діяльності людини* особливої актуальності набувають дослідження *феномена комічного* як загальнолюдського явища [Бергсон 1992, Борев 1997, Дземідок 1974], культуротвірної соціальної практики [Болдирева 2007, Карасик 2004], комічної вербальної взаємодії [Аттардо 1994, Самохіна 2010, Харченко 2010] та різновиду соціальної практики певних соціальних груп [Мартін 2000], зокрема соціально-вікових [Кляйн 2001, Макгі 1971]. Дискурсивна реалізація комічного – це особлива форма соціального спілкування, що залежить від багатьох чинників, урахування яких дозволяє

виокремлювати певний різновид соціальної практики в окремий дискурс, зокрема дискурс дитини.

Фокус лінгвістичних розвідок *дитячого мовлення* традиційно зосереджується навколо процесів формування мовної структури дитини та оволодіння нею одиницями різних рівнів цієї структури [Виготський 1996, Жинкін 1958, Лурія 1979]. Найбільш вивченими є проблеми розвитку мовлення дитини [Шахнарович 1995], становлення комунікативної компетенції та вдосконалення дискурсивної діяльності дитини [Лемяскіна 2004, Сєдов 2004]. Низку робіт присвячено окремим жанрам дитячого і підліткового фольклору [Капіца, Колядіч 2002], дослідженню дитячого художнього дискурсу [Анашкіна 2005, Белоглазова 2010]. Значних успіхів у вивченні дитячого мовлення досягла психолінгвістика [Горелов 2001, Фрумкіна 2001, Цейтлін 2009], соціолінгвістика [Амзаракова 2005, Петрова 1983], етнолінгвокультурологія [Мальцева 2002] та прагмалінгвістика [Бігарі 2006, Моїсеєнко 1999]. Дитяче мовлення досліджується в рамках когнітивного підходу [Кубрякова 2001, Піаже 1970, Томаселло 2012].

Проте, *комічна комунікація дитини* ще не була предметом комплексних лінгвістичних розвідок із позицій когнітивно-дискурсивної парадигми. Збагачена діяльнісними методиками аналізу, така дослідницька перспектива відкриває нові можливості для вивчення дискурсу дитини і дозволяє встановити не лише колективне знання про феномен комічного, а й індивідуальне, що спільно формується суб'єктами дискурсу в ситуації дискурсивної взаємодії та репрезентується відповідними стратегіями.

Актуальність дослідження зумовлена її відповідністю пріоритетній антропоцентричній парадигмі сучасного мовознавства в її інтеракціональному вимірі, орієнтованому на вивчення мовлення як діяльності та фактора регуляції соціальної поведінки людини. У фокусі уваги цієї роботи перебувають лінгвокультурні особливості використання дитиною мовних засобів для здійснення регулятивного впливу на інших суб'єктів комічної інтеракції.

Об'єктом дослідження є комічний дискурс мовної особистості дитини в сучасному лінгвокультурному просторі Великої Британії і США.

Предметом аналізу є особливості актуалізації категорії комічного в комічному дискурсі мовної особистості дитини, втілені комунікативними стратегіями і тактиками, що визначають лінгвокультурну специфіку такого різновиду дискурсу.

Матеріалом дослідження слугують 3018 фрагментів англomовного комічного дискурсу мовної особистості дитини. Ці фрагменти виокремлено методом суцільної вибірки із сучасних британських та американських Інтернет-сайтів, а також з англomовних фільмів та телевізійних шоу за участю дітей віком 5-12 років. Доцільність такого вибору зумовлено

потребою в виділенні невимушеного, реального дитячого спілкування, в якому дії дитини зазнають мінімального впливу дорослої особистості.

1. “Теоретичні засади дослідження комічного дискурсу мовної особистості дитини”

Дитина є соціальним мовним суб'єктом, особистістю в онтогенезі, яка проходить процес фізіологічних, біологічних, психічних, когнітивних та лінгвальних перетворень [Виготський 1996, Піаже 1970], й особистістю в соціогенезі, тобто особистістю на етапі становлення свідомості, набуття та привласнення колективного знання, зумовленого специфікою соціалізації певної культури та соціуму [Вундт 2002]. У мовознавчих студіях дитина тлумачиться як *мовна особистість* [Виноградов 2005, Караулов 1987], яка перманентно опановує мовну, комунікативну, у тому числі й метакомунікативну компетенції [Горелов 2001, Жинкін 1958, Цейтлін 2009, Шахнарович 2000]. У річищі когнітивно-дискурсивної парадигми, зокрема її діяльнісного напрямку [Кравченко 2006, Лав 2006, Морозова 2008], *мовна особистість дитини* постає як *суб'єкт* концептуалізації світу, активний співучасник мисленнево-комунікативного процесу, що використовує мовні засоби для здійснення регулятивного впливу на інших суб'єктів комунікації.

Тлумачення особистості дитини в різних дослідницьких вимірах є взаємодоповнювальним, оскільки сприяє панорамному висвітленню досліджуваного об'єкта: лінгвістична перспектива фокусується навколо становлення та розвитку мовленнєвої компетенції дитини, дискурсологічна – на тому, як комунікативна діяльність дитини підпорядкована певним цілям та спрямована на інших суб'єктів, реалізується відповідними стратегіями й тактиками. У діяльнісному вимірі дитина розглядається як суб'єкт, що використовує комунікативні навички й мовні знаки для організації та регуляції власної поведінки і стану, а також станів і поведінки інших суб'єктів спілкування.

У дослідженні увагу зосереджено на мовній особистості дитини в межах її комічної дискурсивної діяльності, де вона постає як активний або пасивний актуалізатор комічних смислів, а комічне – як конструкт феноменологічного простору мовної особистості дитини, діяльнісний феномен, що поєднує процеси мислення та комунікації [Гусева 2013 68-71]. В практиці взаємодії комічне розглядається як модель комунікативної поведінки дитини, призначеної для регуляції її міжсуб'єктної взаємодії та процесу світопізнання. Аналіз специфіки конструювання дитиною комічних смислів у дискурсивній інтеракції здійснено на основі опису особливостей її дискурсивних реалізацій – стратегій та тактик, які, відповідно до певної комунікативної мети, скеровані чинити відповідний регулятивний вплив на інших суб'єктів спілкування – представників лінгвокультурного простору Великої Британії і США.

Комічний дискурс мовної особистості дитини (далі – КДД) постає як різновид соціо-групової ситуативно зумовленої інтеракції, спрямованої на регуляцію міжособистісних стосунків та психо-емотивного стану дитини на підґрунті відтворення комічних смислів. Продуцентом комічного є мовна особистість дитини, дискурсивна діяльність якої подана такими конфігураціями: дитина – дитина, дитина – дорослий. Комічне в комунікації мовної особистості дитини постає у двох вимірах: як інтенціональна лінгвокреативна діяльність, зорієнтована на створення нової дивергентної, комічної реальності, та як неінтенціональна лінгвокреативна діяльність, у результаті якої комічне виникає на тлі розбіжності смислів між двома комунікантами.

Базову одиницю КДД становить *глобальна стратегія комічного*, яка визначається як інтенціональне використання мовних засобів для здійснення експресивно-емотивного регулятивного впливу на інших суб'єктів дискурсу мовної особистості дитини, і мовна реалізація цього наміру, в результаті чого актуалізується ефект комічного. Дитина діє на підставі потреб емотивної, соціальної регуляції та соціалізації, які реалізуються *локальними стратегіями емотивного, інформативного та соціального впливу*. Функціонально-комунікативна специфіка реалізації стратегій конвенціоналізується параметрами (лінгвокультурними, соціо-віковими,) мовної особистості дитини й конкретної комунікативної ситуації та втілюється певними мовно-стилістичними засобами.

Контекст дискурсу розуміється як структура, що охоплює загальноконтекстні та контекстно-ситуаційні чинники [Фролова 2009 60]. *Загальноконтекстні чинники КДД* формують фактори, які характеризують загальний фон спілкування – комунікативні особливості англomовної лінгвокультури, соціально-вікової групи, до якої належить мовна особистість дитини, – ті фактори, що формують сукупний фонд знань, вірувань, уявлень дитини як представника лінгвокультурної спільноти. До цієї групи також включаємо особливості структурування інформації в дитячому комічному комунікативному просторі та вплив, який здійснюють вікові і соціально-групові чинники на його перебіг, і когнітивно-комунікативні механізми розуміння комічних смислів дитиною, що мають сталий характер. Загальноконтекстні чинники КДД складають лінгвокультурний, когнітивний, соціальний складники феномену комічного, а також діяльнісні потреби й цілі дитини як особистості, онтогенетичні особливості процесів мислення та комунікації. Ці чинники проектується в площину комічної мовленнєвої взаємодії дитини та формують передумови вербалізації комічного в її дискурсі.

До *контекстно-ситуаційних чинників КДД* відносимо склад учасників, мотиви і цілі обрання певних стратегій комічного, ролі, а також вибір об'єкта комічного. Ці складники безпосередньо наявні в аналізованому дискурсі в конкретний момент і визначають

архітектоніку комічної комунікативної ситуації. Специфіку дитячої комічної комунікації становлять зооморфний характер її тематики, а також наявність елементів гри та навчання як основних видів мовленнєвої діяльності дитини, фольклору, друкованих і мультимедійних ресурсів.

Глобальну стратегію комічного в комічному дискурсі мовної особистості дитини визначаємо як інтенціональне використання нею мовних засобів для експресивно-емотивної регуляції й мовну реалізацію цього наміру, в результаті чого актуалізується ефект комічного. Комічне виникає внаслідок експресивно-суб'єктивного співвіднесення зі стандартно-нормативними уявленнями суб'єктів комічного спілкування, що провокує інконгруентність [Самохіна 2010 83] через порушення норм, а також реверсивність, тобто інвертування та декодування таких порушень як комічних. Реалізація глобальної стратегії комічного конвенціоналізується параметрами мовної особистості дитини, що діє на підставі потреб психо-емотивного, інформативного та соціально-групового впливу.

Вибір стратегій залежить від інтенцій адресанта (позитивних, негативних, комплексних), актуалізація яких проходить через когнітивний, лінгвокультурний, лінгвальний, соціальний і психологічний фільтри й об'єктивується трьома сценаріями обробки повідомлення (раціональним, емоційним, раціонально-емоційним), що впливає на вибір та реалізацію відповідних стратегій комічного. Ефективність комічного повідомлення (ступінь досягнення мети адресанта) залежить від адекватності оцінки адресантом комунікативного потенціалу та успішності своєї стратегії комічного у відношенні до адресата. Успішність стратегії також залежить від ефективності проходження через когнітивний, лінгвокультурний, лінгвальний фільтри адресата й інвертування та декодування ним повідомлення як комічного (механізм *реверсивності*), що завершується різним ступенем реалізації комічного ефекту та приводить до сміхової реакції або, навпаки, має конфліктний потенціал.

Поняття стратегії комічного та схема її аналізу становлять основу дослідження, в термінах якого стає можливим розкриття сутності міжособистісної функції мови – здатності мовних знаків та потенціалу їх використання слугувати інструментом набуття соціокультурного досвіду й ресурсом експресивно-емотивної регуляції стосунків комунікантів.

2. “Англомовний комічний дискурс мовної особистості дитини як різновид її мисленнєво-мовленнєвої діяльності”

Комплексне врахування функціонально-комунікативних параметрів КДД, загальноконтекстних та контекстно-ситуаційних чинників реалізації комічного в КДД

визначає специфіку архітекτονіки англomовного КДД, тобто організацію загального плану конструювання, актуалізації змісту та принциповий зв'язок складових.

Функціонально-комунікативні особливості англomовного КДД, зумовлені соціально-віковими й лінгвокультурними параметрами суб'єкта-дитини, включають такі виміри: онтологічний (перебільшення, несподіванка), когнітивний (інконгруентність, реверсивність), валоративний (виклик, перевага, висміювання, агресія), логіко-поняттєвий (абсурдність), лінгвальний (мовна гра). *Лінгвокультурною специфікою* реалізації комічного серед англomовних дітей є використання інтелектуальних форм комічного (парадокс, двозначність, каламбур) для отримання задоволення від власної значущості та зняття умовностей, алогізм, доведення до абсурду. *Лінгвокультурні ресурси КДД* (джерела реалізації стратегій комічного в КДД) характеризуються гетерогенністю, активною динамікою поповнення, зооморфністю тематики. Ресурси визначаються такими прийомами: лінгвальними (мовна гра, графічне оформлення, звукосимволізм, порівняння, повтори) та екстралінгвальними (візуальні та аудіальні прийоми – кольори та сміх, залучення комічних персонажів, прецедентних героїв (переважно тварин), які налаштовують на ігрову тональність), що виконують у дискурсі для дітей Великої Британії і США функцію акцентуації, візуалізації, кумулятивності, тобто поліпшення інтерпретації тексту, з одного боку, а також функції соціалізації та розважання, з другого:

When seeing the movie "Kindergarten Cop" Jessica said... "Mom, look, it's Arnold Schwartz-n-terminator!" (<http://www.kids.niehs.nih.gov>).

Гумор у коментарі дитини актуалізується за рахунок порушення норм лінгвального рівня: спровоковані асоціації (сама особистість Шварценеггера, экс-губернатора Каліфорнії, та його різноманітні ролі – від термінатора до працівника дитячого садка) реалізують комічне у дорослого адресата.

Становлення *комічної компетенції дитини* відбувається контингентно рівню лінгвальної та соціокультурної компетенцій, а також рівню когнітивного розвитку. Розуміння комічного є процесом розв'язання когнітивних завдань, де успішність забезпечується знанням базових механізмів актуалізації комічного, які базуються на інконгруентності та реверсивності. Наприклад:

Greg: I think it's undignified that I have to eat breakfast next to him on the potty.

Mother: Okay, well, it's your fault he's still potty training.

Greg: Don't look down, Manny. The potty monster doesn't like it when you look at him.

Manny: (SCREAMS)

Greg: I was just joking with him.

Mother: Okay. Kiss him you're sorry and then let's get a move on (Diary of a Wimpy).

Комічне будується на порушенні онтологічних норм через прийом несподіваного зсуву, відсторонення звичної та обов'язково знайомої для другої дитини картини світобудови неадекватним поданням фактів реальної дійсності та залученням неіснуючих потвор (*potty monster*). У результаті таке викривлення дійсності лякає молодшого братика Менні – він ще не здатний відчувати ігровий модус ситуації (*Manny screams*), тобто інвертувати ідеї як комічні. Необізнаність Менні тішить старшого брата Грега, який уявляє нереальність ситуації та розпізнає комічні зв'язки (*I was just joking with him*). Актуалізація комічного ефекту в старшої за віком дитини сигналізує про адекватність його комічної компетенції рівню складності комічного комунікативного повідомлення.

Дослідження *тематики* англomовного КДД дало можливість дійти таких висновків: тематичний репертуар КДД складають теми, що корелюють із найбільш знайомими та релевантними для дитини сферами її буття (зооморфна, антропометрична, фантастична, гастрономічна, медична, теми-табу). Основу комічної картини світу дитини становить зооморфне уявлення, оскільки зооморфна тематика утворює зв'язки з усіма тематиками КДД. Медична тематика подана в стабільному зв'язку з гастрономічною, що дає підстави стверджувати, що свідомістю дитини ліки сприймаються як форма їжі. Теми-табу, зокрема такі, що є найбільш уразливими для дитини – смерть, секс, скатологія, відзначаються сукупністю зв'язків із фантастичною тематикою. Дитина обирає стратегії уникнення ототожнювання себе або своїх близьких із зазначеною тематикою, проводячи паралелі з невразливими сферами, пов'язаними з фантастичним світом, суб'єктами якого є міфологічні та казкові потвори і тварини.

Релевантним компонентом реалізації стратегій КДД є парадигма комунікативних ролей дитини, репертуар якої складають ініціативні короткотривалі ролі, реалізовані в рамках домінантної ролі дитини-жартівника, який корегує свою комічну комунікативну поведінку на базі власних потреб та мотивів обрання стратегій комічного: дитина-пустун отримує задоволення від бешкетування; дитина-дратівник впливає на інших суб'єктів через їх ображення й приниження; дитина-мисливець “полює” на адресата з метою власного психологічного піднесення; дитину-порушника турбує колективне осміяння соціальних тем-табу. Дитина стає наївним жартівником, коли несвідомо порушує різноманітні норми через власну лінгвокультурну компетенцію, яка перебуває в онтогенезі.

Урахування контекстно-ситуаційних чинників КДД дало можливість визначити прототипову комічну комунікативну ситуацію як зразок спілкування, в якому дитина діє з мотиву емотивного впливу, соціального просування або соціалізації, з метою експресивно-емотивного регулювання стосунків через об'єкт на дитину/дорослого-адресата, використовуючи вербальні засоби. Ці засоби є/не є потенційно спроможними викликати

комічний ефект, вони репрезентують відповідну мовленнєву стратегію, здатність якої до об'єктивації стратегічних комічних смислів установлюється суб'єктом КДД у процесі актуалізації комічного відповідно до рівня власної концептуалізації або на тлі розбіжності смислів між двома комунікантами.

3. “Засоби реалізації стратегій комічного в комічному дискурсі мовної особистості дитини”

Вербалізація потреб мовної особистості дитини здійснюється локальними стратегіями емотивного, інформативного та соціального впливу, функціонально-комунікативна специфіка яких виявляється в аспектах мотивації й лінгвостилістичних засобах їх реалізації:

Стратегії емотивного впливу (СЕВ) направлені на експресивно-емотивний регулятивний вплив, метою яких є перехід адресанта/адресата КДД в особливий психоемоційний стан, результатом чого є зняття напруги, вивільнення позитивних/негативних емоцій, стан піднесення/пригнічення, підтримання/непідтримання дружніх стосунків. У СЕВ комічне є активним ресурсом експресивно-емотивної регуляції стану дитини, фактором мотивації когнітивного та лінгвального розвитку. СЕВ містять:

1. *Стратегії позитивного емотивного впливу*, що спрямовані на позитивний регулятивний вплив як на адресанта, так і адресата й представлені тактиками висловлювання оцінки, повторення, комбінування:

Which states are good for laughing?

*Idaho*hoho, *Hoho*hawaii, *Ohaha*haio, and *Oklaho*hohoma (Carol, 11) (www.geosites.com).

Гумор у жарті виникає за рахунок прийому паронімічної атракції: додавання регулярних основ *hoho* та *haha* утворює okazіональні назви американських штатів Айдахо, Гаваї, Огайо та Оклахома. Стилiстично активним приклад стає внаслідок онотопеїчного ефекту (*hoho!* та *haha!*), який разом із питанням в інтродуктиві про штати, найбільш придатні до жартів, актуалізує комічне.

2. *Стратегії негативного емотивного впливу*, що спрямовані на позитивний емотивний регулятивний вплив на адресанта за рахунок негативного емотивного впливу на адресата та втілені імпліковано або експліцитно. Через імпліковані стратегії у формі гри-пастки адресант-дитина заманює адресата й прирікає його на образ у фіналі жарту (тактика заманювання). Залучаючи експліцитні стратегії, адресант висловлює своє негативне ставлення до адресата із самого початку комунікації та провокує його на конфронтацію (тактики образи фізичних, інтелектуальних характеристик адресата):

Al: Hey, butthead, get your ugly face out of that bathroom. What are you doing in there anyway, counting your zits? That could take all morning.

A2: Well, I have to get my stuff finished before you come in and stink the place up.

Another loving interchange between my sons, Dan and Jeremy, during the early-morning rush to get ready for school. While this kind of talk can be hard for parents to listen to, I can tell from the tone of this conversation that my boys are clearly enjoying trading insults (<http://www.child-central.com>).

Комічний ефект утворюється загальним ігровим модусом усієї комунікативної ситуації: коментар матері (*boys are clearly enjoying trading insults*) свідчить про отримане задоволення від ображення в обох комунікантів. Адресант атакує фізичні (*your ugly face, counting your zits*) та інтелектуальні (*butthead, that could take all morning*) характеристики адресата (засоби гіперболи та okazіоналізму). Адресат таких жартів реагує відповідно – зневагою (*you come and stink the place up*), спрямованою на приниження фізичних характеристик адресанта.

СЕВ відзначаються порушенням норм переважно на логіко-поняттєвому (34,4%) та лінгвальному (45,8%) рівнях. Комічне в зазначених стратегіях слугує активним ресурсом психоемотивної регуляції стану дитини та фактором когнітивного та лінгвального розвитку. Лінгвостилістичними засобами емотивного впливу в СЕВ є засоби порівняння (антитеза, оксиморон, використання демінутивів та дерогативів), перебільшення (ампліфікація, гротеск, гіпербола), okazіоналізми, лексико-семантична надгенералізація, питальні речення, спонукальні кліше, синтаксичні повтори та прийоми обманутого очікування і наївної правди. СЕВ об'єктивують розважальну й експресивно-емотивну функції.

Стратегії інформативного впливу (CIB) направлені на експресивно-емотивний регулятивний вплив на адресата з метою обміну інформацією. У CIB комічне є джерелом інтелектуального розвитку дитини, наповнення її когнітивної бази, інструментом соціалізації. CIB складають:

1. *Стратегії інтенціонального інформативного впливу*, що орієнтовані на цілеспрямований експресивно-емотивний вплив на адресата. Такі стратегії представлені тактиками інтерпретації, маніпулювання, комбінування. Наприклад:

The restaurant where I took my two sons for a meal was crowded with fans watching a sporting event on television. The hurried waitress took our order, but more than half an hour passed with no sign of her return. I was trying to keep my kids from becoming restless when suddenly shouts of victory came from the bar. "Hey," commented my 11-year-old, "it sounds as if someone just got his food" (<http://www.kidsfunnystories.com>).

Гумор виникає за рахунок ефекту обманутого очікування, актуалізованого реакцією хлопчика, для якого вечеря з батьком виявилася справжнім “спортивним випробуванням”. Комічна інконгруентність ситуації базується на порушенні логіко-поняттєвих норм, яке

викликане суміщенням двох референцій лексеми *food*: 1) довге очікування їжі хлопчиками та 2) радісне вітання перемоги спортивними фанатами в ресторані, прокоментоване дитиною.

2. *Стратегії неінтенціонального інформативного впливу*, не орієнтовані на цілеспрямований експресивно-емотивний вплив на адресата, де експресивно-емотивний вплив (актуалізація комічних смислів) виникає як побічний комунікативний продукт унаслідок порушення норм на різних концептуальних рівнях адресанта й адресата. Стратегії представлені тактиками наївного інформатора, наївного інтерпретатора, наївного комбінатора. Наприклад:

Adult: Did you see anything interesting last night?

Child: I saw Santa come right over to my bed and hang up a stocking full of presents.

Adult: What did he look like?

Child: He was wearing pajama tops, and carrying a bottle of beer (<http://www.mustsharejokes.com>).

Тактика наївного інформатора спрямована на використання дитиною мовних засобів із метою повідомлення про стан, поведінку, характеристики суб'єктів, об'єктів або явищ на підґрунті несформованих компетенцій дитини. Гумор досягається порушенням норм на онтологічному рівні через когнітивний механізм алюзії, який відсилає дорослого адресата до зіставлення казкового Санта Клауса – улюбленця всіх дітей – із реальним виконавцем його ролі (прийом антиклаймексу) та змушує його уявити себе на місці здивованої дитини.

У СІВ комічне є джерелом інтелектуального розвитку дитини та інструментом соціалізації, оскільки дитина свідомо й активно використовує комічне для пізнання та привласнення суспільних норм і знань, маніпулюючи ними, про що свідчать тактики порівняння, комбінування. Комічна компетенція дитини перебуває в онтогенезі, що підтверджується наявністю наївних тактик, де комічний ефект реалізується за рахунок актуалізації комічного дорослим-концептуалізатором. Порушення здійснюються на логічному, онтологічному та соціокультурному рівнях, що свідчить про загальну несформованість компетенцій дитини. Засобами інформативного впливу є перебільшення (гротеск, гіпербола), мовна гра (омонімія, полісемія), okazіоналізм, експресивне порівняння (антитеза, оксиморон), повтори (хіазм, перифразис) та прийом обманутого очікування. Специфіку СІВ разом із метою визначають порушення норм онтологічного (34,45%), логіко-поняттєвого (25,3%) і лінгвального рівнів (40,25%), помилкова референція, прийом наївної правди, а також об'єктивація культурологічної, соціалізуючої та інформативної функцій.

Стратегії соціального впливу (ССВ) спрямовуються на експресивно-емотивний регулятивний вплив на адресата для соціального просування адресанта та/або соціальної

консолідації суб'єктів комічної комунікації. У ССВ комічне є інструментом й індикатором соціального становлення дитини, ресурсом регуляції соціальних відносин ССВ містять:

1. *Стратегії кооперативного соціального впливу*, направлені на кооперативний експресивно-емотивний регулятивний вплив на адресата з метою соціального просування адресанта. Стратегії представлені тактиками взаємодії, підтримання та маніпулювання, а також тактиками порушення соціальних норм і табу, пов'язаних із соціальними заборонами, фізіологічним розвитком дитини, інтимними стосунками, висміювання яких зближує суб'єктів КДД. Наприклад:

Child 1: Anyway, let's play some Twisted Wizard Two at your house.

Child 2: Probably not a good idea. My dad's still annoyed at you.

Child 1: For what?

Child 2: Remember that secret language we made up last week?

(Flashback) Child 1: Your-pa dad-pa smells-pa like-pa a woman-pa.

Child 1 and Child 2 (BOTH LAUGHING)

Child 2: I think he cracked our code (<http://www.kidsfunnystories.com>).

Гумористична ігрова тональність виникає через порушення норм мовних конвенцій: два хлопчики вигадують таємну мову, що ґрунтується на мовній грі, сутність якої полягає в десемантизації слів шляхом затирання семантичних кордонів регулярним додаванням морфеми (-*pa*) за типовим методом словотвору до всіх повнозначних частин мови.

2. *Стратегії некооперативного соціального впливу*, спрямовані на некооперативний експресивно-емотивний вплив на адресата для соціального просування адресанта. Стратегії представлені тактиками фіктивної кооперації, переваги, висміювання, вивищування над адресатом. Наприклад:

Rowley: So, I was thinking we could do something like this! Oops, I stepped in a puddle!

Greg: At least it's not an acid puddle.

Rowley: Oy, oy, oy! It is an acid puddle! Zoo-wee Mama!

Greg: It's the same joke every time.

Rowley: Yeah ! Zoo-wee Mama!

Greg: We can't just do the same thing over and over.

Rowley: We can if it's Zoo-wee Mama.

Greg: It has to be a little more sophisticated (Diary of a Wimpy Kid).

Діти вигадують жарти для шкільної газети. Конфлікт хлопчиків виникає через невідповідність валоративним нормам. Тактика протистояння Грега будується на раціональних аргументах, тому він намагається впливати на свого друга Роулі за допомогою фактів: 1. *It's the same joke every time*; 2. *We can't do the same thing over and over again*; 3. *It has*

to be more sophisticated. Метою Грега є придумати інтелектуальний за характером пуант, розв'язання якого потребувало б певного часу та чимало когнітивних зусиль адресата. Роулі не згоден із такою версією, тому що він перебуває в піднесеному емоційному стані, який намагається перенести на зміст пуанту. Тактика Роулі не містить фактуальної інформації, а базується на його емоціях: 1. *Yeah!*; 2. *We can if it's Zoo-wee Mama!*, про що свідчать експресивні вигуків та повтори улюбленої фрази.

У ССВ комічне є інструментом соціального становлення й просування дитини, актуалізатором її аксіологічних доміант і ресурсом регуляції соціальних стосунків. ССВ реалізуються тактиками, в яких спостерігається порушення онтологічних (30,32%), логіко-поняттєвих (21,48%), лінгвальних (27,2%) та валоративних (21%) норм. Порушення норм маркує ціннісні орієнтири дорослих представників Великої Британії і США: показну ввічливість і толерантність – ті сфери, межі яких і порушує дитина, коли намагається висунутися соціально. Лінгвостилістичний спектр засобів зазначених стратегій містить: на фонетичному та лексико-семантичному рівнях – мовну гру (паронімію, okazіоналізм, полісемію, оксиморон, антитезу, гіперболу, літоту); на синтаксичному рівні – перифразис, конвергенцію; на текстовому рівні – парадокс, гротеск. Характерними для ССВ є використання іронії та сарказму, які об'єктивують функції соціального домінування та атакування.

Таким чином, сукупність настанов для комічної поведінки англomовних суб'єктів КДД пов'язана з емоційно-експресивною функцією комічного, пізнанням навколишнього середовища, просуванням власних інтересів у певній соціо-віковій групі. Контамінація трьох компонентів маркує аналізований дискурс як окремий різновид комічного дискурсу, оскільки комічне в КДД є потужним інструментом світопізнання й соціалізації дитини в норми і правила певної соціальної групи та суспільства, а також є дієвим засобом експресивно-емотивного впливу та соціального просування.

ВИСНОВКИ

Застосування когнітивно-дискурсивної онтології в її діяльнісному вимірі дало змогу здійснити аналіз комічного не тільки як соціокультурної, але й соціо-групової категорії, конструйованої в процесі дискурсивної та інтерактивної взаємодії англomовних дітей у соціальному контексті.

Дитина постає як суб'єкт концептуалізації світу в онтогенезі, співучасник мисленнєво-комунікативної взаємодії, який діє з орієнтацією на динамічно репрезентовані в його/її свідомості можливі ментальні моделі та психологічні стани інших суб'єктів спілкування і

власні моделі та стани й здійснює регулятивний вплив, використовуючи відповідні вербальні засоби. Специфікою дискурсу мовної особистості дитини є введення до нього елементів гри та навчання як основних видів діяльності, а також фольклору та друкованих і мультимедійних ресурсів, тематика яких корелює з областями реальності, найбільш близькими і знайомими дитині. Комічний дискурс мовної особистості дитини з огляду на когнітивно-комунікативні характеристики його суб'єкта – мовної особистості дитини – визначено як різновид ситуативно-зумовленої інтерактивної діяльності дитини, що спрямована на регулятивний вплив, який ґрунтується на відтворенні комічних смислів. Комплексне врахування диференційних ознак комічного дискурсу мовної особистості дитини в сукупності із загальноконтекстними та контекстно-ситуаційними чинниками дало можливість установити специфіку реалізації його стратегій і тактик.

Загальноконтекстні чинники слугують фільтрами та фоном реалізації комічного дискурсу мовної особистості дитини та виконують водночас орієнтувальну та ідентифікуючу функції для використання дитиною стратегій комічного. Лінгвокультурними особливостями реалізації комічного серед дітей Великої Британії та США є винахідливий гумор, фантазія, емоційність, використання інтелектуальних форм комічного (парадоксу, каламбуру), які є формою захисту особистості, її самоствердження й трансформації агресивності. Розумове “самоствердження” є актуальним для дітей: мовна гра, абсурдність та ексцентричність стають засобами когнітивного розвитку, виховання та світопізнання, що підтверджується аналізом тематики стратегій комічного в цьому дослідженні. Становлення комічної компетенції відбувається контингентно рівню лінгвальної та соціокультурної компетенцій, а також рівню когнітивного розвитку. Ментальна обробка комічної інформації має характер інтерпретації, когнітивними механізмами якої є комічна інконгруентність та реверсивність. Розуміння комічних смислів сприяє розвитку дивергентного мислення, актуального для становлення метакомунікативних компетенцій, зокрема комічної компетенції. Аналіз контекстно-ситуаційних чинників комічного дискурсу мовної особистості дитини дав можливість виокремити учасників, мотиви обрання стратегій комічного й об'єкти комічного, а також парадигму комічних комунікативних ролей дитини-жартівника, яка на підґрунті своїх інтенцій корегує власну комунікативну поведінку.

Розроблена схема аналізу дозволила системно й комплексно схарактеризувати дискурсотвірний потенціал стратегій аналізованого дискурсу, що зосереджується навколо експресивно-емотивної регуляції міжособистісних стосунків, соціалізації дитини, а також її соціального просування та реалізується відповідними локальними стратегіями емотивного, інформативного та соціального впливу. Комічне в стратегіях експлікується експлуатацією онтологічних, валоративних, логіко-поняттєвих та лінгвальних норм і втілюється

лінгвостилістичними засобами (паронімії, омофонії, полісемії, okazіоналізму) та прийомами (обманутого очікування, наївної правди).

Перспективи вивчення дискурсивної діяльності дитини вбачаємо в застосуванні запропонованої методики дослідження та його результатів в аналізі різних типів англомовного дискурсу дитини (віртуальному, анімаційному), виявленні специфіки інноваційних засобів створення комічного в поєднанні з традиційними (використання звукового, графічного ряду, виокремлення інтертекстуальних елементів), установленні специфіки онтогенезу форм (гумор, іронія, сарказм, сатира) та функцій комічного в різних соціо-вікових групах англомовного суспільства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Амзаракова И.П. Языковой мир немецкого ребенка младшего школьного возраста: спец. 10.02.04 “Германские языки”: автореф. дис. на соискание уч. степени д-ра филол. наук / И.П. Амзаракова. – Москва, 2005. – 44 с.
2. Анашкина Н.Ю. Языковая картина мира в текстах английских стихов Nursery Rhymes и в их переводах на русский язык: дис. ... канд. филол. наук: 10.02.20 “Сравнительно-историческое, типологическое. и сопоставительное языкознание” / Анашкина Наталия Юрьевна. – Екатеринбург, 2005. – 228 с.
3. Арутюнова Н.Д. Дискурс / Нина Давидовна Арутюнова // ЯБЭС. – [под общ. ред. В.Н. Ярцевой]. – М. : Большая Российская энциклопедия. – 1998. – С. 137.
4. Белова А.Д. Лингвистические аспекты аргументации / Алла Дмитриевна Белова – К. : Киев. нац. ун-т им. Т.Г. Шевченко, 2003. – 304 с.
5. Белоглазова Е.В. Дискурсная гетерогенность литературы для детей: когнитивный и лингво-прагматический аспекты: автореферат дис. ... докт. филол. наук: 10.02.04 / Е.В. Белоглазова. – Санкт-Петербург, 2010. – 41 с.
6. Бергсон А. Смех / Анри Бергсон. – М. : Искусство, 1992. – 127 с.
7. Бігарі А.А. Дискурс сучасної англомовної сім'ї : автореф. дис. на здобуття наук, ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04 “Германські мови” / А.А. Бігарі. – К., 2006. – 21 с.
8. Болдырева А.Е. Когнитивный подход к изучению комического / А.Е. Болдырева // Записки з романо-германської філології. – Одеса : Фенікс, 2007. – С. 21-29.
9. Боров Ю.Б. Эстетика [в 2-х т.] / Юрий Борисович Боров – [5-е изд., доп.]. – Смоленск : Русич, 1997. – Т. 1. – 576 с.; Т. 2. – 639 с.
10. Виноградов Г.С. Детские тайные языки : краткий очерк / Г.С. Виноградов // Русский язык : прилож. к газ. “Первое сентября”. – 2005. – № 16. – С. 14-25.

11. Вундт В. Психология народов / Вильгельм Вундт. – М.: Эксмо, – СПб: Terra Fantastica, 2002. – 844 с.
12. Выготский Л.С. Мышление и речь / Лев Семёнович Выготский. – М. : Лабиринт, 1996. – 351 с.
13. Горелов И.Н., Седов К.Ф. Основы психолингвистики / Илья Наумович Горелов, Константин Федорович Седов. – М. : Лабиринт, 2001. – 303 с.
14. Гусева Г.Г. Комічний дискурс мовної особистості дитини в сучасному лінгвокультурному просторі Великої Британії і США: дис... канд. філол. наук: 10.02.04 / Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна / Ганна Георгіївна Гусева. – Х., 2013. – 195 с.
15. Дейк ван Т.А. Дискурс и доминирование / Т.А. ван Дейк [пер. с англ. под ред. Е.В. Кожемякина]. // Современный дискурс-анализ [эл. журнал]. – 2009. – Вып.1. – Т. 1. – С. 7-30.
16. Дземидок Б. О комическом / Богдан Дземидок. – М.: Прогресс, 1974. – 223 с.
17. Жинкин Н.И. Механизмы речи / Николай Иванович Жинкин. – М.: АПН РСФСР, 1958. – 370 с.
18. Капица Ф.С. Русский детский фольклор: учеб. пособие для студентов [пед.] вузов / Ф.С. Капица, Т.М. Колядич. – М. : Флинта: Наука, 2002. – С. 305-312.
19. Карасик В.И. Языковой круг: личность, концепты, дискурс / Владимир Ильич Карасик. – М.: Гнозис, 2004. – 390 с.
20. Караулов Ю. Н. Русский язык и языковая личность / Юрий Николаевич Караулов. – М. : Наука, 1987. – 264 с.
21. Караулов Ю. Н. Русский язык и языковая личность / Юрий Николаевич Караулов. – М. : Наука, 1987. – 264 с.
22. Колегаєва І.М. Зображення персонажного дискурсу як жанрово детермінований вплив комунікативної вторинності в художньому тексті / І.М. Колегаєва // Вісник ХНУ – № 896. – Харків, 2010. – С. 102-107.
23. Кравченко А.В. Является ли язык репрезентативной системой? / А.В. Кравченко // Studia Linguistica Cognitiva. – Вып. 1. Язык и познание: Методологические проблемы и перспективы. – М.: Гнозис, 2006. – С. 135-156.
24. Красных В.В. Основы психолингвистики и теории коммуникации: [курс лекций] / Виктория Владимировна Красных. – М.: ИТДГК “Гнозис”, 2001. – 270 с.
25. Кубрякова Е.С. Об исследовании дискурса в современной лингвистике / Е.С. Кубрякова // Филология и культура : 3-я междунар. науч. конф., 16-18 мая 2001 г.: тезисы докл. – Тамбов. – 2001. – Ч. 1. – С. 8-11.

26. Лав Н. Когниция и языковой миф / Н. Лав // *Studia Linguistica Cognitiva*. Вып. 1. Язык и познание: Методологические проблемы и перспективы. – М.: Гнозис, 2006. – С. 105-134.
- 27.** Лемяскина Н.А. Развитие языковой личности и ее коммуникативного сознания: На материале речевого поведения младшего школьника: дис. ... докт. филол. наук: 10.02.19 “теория языка” / Наталия Александровна Лемяскина. – Воронеж, 2004. – 469 с.
28. Лурия А.Р. Язык и сознание / Александр Романович Лурия. – М. : Изд-во Моск. ун-та, 1979, – 320 с.
29. Макаров М.Л. Основы теории дискурса / Михаил Львович Макаров. – М. : ИТДГК «Гнозис», 2003. – 280 с.
30. Мальцева Н. Г. Устный дискурс русских и английских детей в возрасте 5-6 лет : дис. ... канд. филол. наук : 10.02.19 / Мальцева Наталия Геннадиевна. – Саратов, 2002. – 219 с.
31. Мартинюк А.П. Інтегративне підґрунтя перекладацької діяльності / А.П. Мартинюк // Вісник Житомирського державного університету. – Житомир: ЖДУ ім. І. Франка, 2009. – Вип. 48. – С. 128-131.
32. Моїсеєнко О.Ю. Дискурсно-прагматичні особливості дитячого мовлення (на матеріалі сучасної англійської мови): дис... канд. филол. наук: 10.02.04 / Київський ун-т ім. Тараса Шевченка / Олена Юріївна Моїсеєнко. – К., 1999. – 173 с.
33. Морозова О.І. Діяльнісний стиль мислення у лінгвістичних дослідженнях / О.І. Морозова // Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. – 2008. – № 811. – С. 41-45.
34. Петрова Т.А. Типы номинаций коммуникативного адресата в ситуации непосредственного общения (на материале современного английского языка): дис. ... канд. филол. наук : 10.02.04 / Татьяна Александровна Петрова. – Л. – 1983. – 152 с.
35. Пушкин А.А. Способ организации дискурса в типологии языковых личностей / А.А. Пушкин // Язык, дискурс и личность. – Тверь : Изд-во Тверск. гос. ун-та, 1990. – С. 50-60.
36. Самохіна В.О. Жарт у сучасному комунікативному просторі Великої Британії і США: текстуальний та дискурсивний аспекти: дис. ... док-ра филол. наук: 10.02.04 “германські мови” / Вікторія Опанасівна Самохіна. – Харків, 2010. – 518 с.
37. Седов К.Ф. Дискурс и личность: эволюция коммуникативной компетенции / Константин Федорович Седов. – М.: Лабиринт, 2004. – 320 с.

38. Фролова І.Є. Стратегія конфронтації в англomовному дискурсі: [монографія] / Ірина Євгенівна Фролова. – Харків : ХНУ імені В.Н. Каразіна. – 2009. – 344 с.
39. Фрумкина Р.М. Психолінгвістика: Учеб. для студ. высш. учеб. Заведений / Ревекка Марковна Фрумкина. – М.: Изд. центр «Академия», 2001. – 320 с.
40. Харченко О.В. Американський дискурс комічного ХХ-ХХІ сторіч (на матеріалі комедійних фільмів, художніх та публіцистичних творів): [монографія] / Олег Валентинович Харченко – Київ : ТОВ Видавництво “Сталь”, 2010. – 355 с.
41. Цейтлин С.Н. Очерки по словообразованию и формoобразованию в детской речи / Стелла Наумовна Цейтлин. – М.: Знак, 2009. – 592 с.
42. Шахнарович А.М., Юрьева Н.М. Онтогенез речевого общения: от ситуативной речи к контекстной/ А.М. Шахнарович, Н.М. Юрьева // Речевое общение в условиях языковой неоднородности / Под ред. Л. П. Крысина. – М.: Эдиториал УРСС, 2000. – С. 92-118.
43. Шахнарович А.М. Языковая личность и языковая способность / А.М. Шахнарович // Язык – система. Язык – текст. Язык – способность. Сб. статей/ Институт русского языка РАН. – М. : Наука, 1995. – С. 213-223.
44. Шевченко І.С. Дискурс и его категории / І.С. Шевченко // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. – 2011. – № 973. – С. 6–12.
45. Attardo S. Linguistic Theories of Humor / S. Attardo. – Berlin: Mouton do Gruyter, 1994. – 426 p.
46. Klein A.J. Children’s Humor. A Cognitive-Developmental Perspective / A.J. Klein // Elementary and Early Childhood Education. – Illinois: Illinois press. – 2001. – P. 4-30.
47. Martin R.A. Humor and laughter / R.A. Martin // Encyclopedia of psychology. – Washington, D.C.: American Psychological Association. – 2000. – Vol. 4. – P. 202-204.
48. McGhee P. E. Cognitive development and children's comprehension of humor / McGhee P. E. // Child Development. – 1971. – Vol. 42(1). – P. 123-138.
49. Norrick N.R. The interplay of humor and conflict in conversation and scripted humorous performance / N.R. Norrick // HUMOUR. – 2010. – Vol.23. – № 1. – P. 83–111.
50. Piaget J. Piaget's theory / J. Piaget // Carmichaels manual of child psychology. – New York: Wiley, 1970. – Vol. 1. – P. 703-732.
51. Schiffrin D. Approaches to Discourse / Schiffrin D. – Oxford : Blackwell, 1994. – 470 p.
52. Tomasello M., Hamann K. Collaboration in young children / M. Tomasello // Journal of Experimental Psychology. – 2012. – Vol. 65. – P. 1-12.